

IZVORNI ZNANSTVENI RAD

Vanja POLIĆ (Odsjek za anglistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu)

PUCAJ! GEORGEA BOWERINGA: NEISPRIČANA PRIČA O POKORAVANJU KANADSKOG ZAPADA

Primljeno 2. 12. 2013.

UDK 821.111(71)-31.09Bowering, G.

U radu će se analizirati roman *Shoot! (Pucaj!)* (1994) kanadskog autora Georgea Boweringa s obzirom na način na koji postkolonijalnim čitanjem dekonstruira veliku pripovijest (*grand récit*) bijele povijesti kanadske provincije Britanske Kolumbije na primjeru povijesnih likova, kanadskih mestika braće McLean. Pritom će težište analize biti na strategijama konstruiranja bijele imperijalne povijesti pomoću koncepata bijele uljuđenosti (Coleman), bijele kože (*whiteness*) i hijerarhije unutar bijelosti, *britanskosti* (*Britishness*) kojom se ta hijerarhija nastojala poništiti, te održavanja reda u društvu pomoću zakona. Pokazat će se kako u romanu funkcioniraju polifonija i dijalogičnost (Bahtin) stavljanjem u prvi plan zatumljenih pripovijesti Prvih naroda i naroda Métis te kako roman koji pripada historiografskoj metafikciji (Hutcheon), služeći se fragmentiranim pripovjednim nizovima i ironijom, nudi mnogostranu povijest nastanka kanadskog društva.

Ključne riječi: George Bowering, narodi Métis, ironija, pri/povijest, polifonija i dijalogizam, bijela uljuđenost, postkolonijalnost, imperijalna politika, bijelost, Kanada

203

Ako je ovo vaša zemlja, gdje su vam priče?

Peter Usher, starješina naroda Gitksan¹

Roman *Shoot! (Pucaj!)* (1994) Georgea Boweringa² na svjetlost iznosi pripovijest o mračnoj i zataškanoj povijesti naseljavanja kanadske provincije

---

¹ Citat preuzet iz naslova knjige *If This is Your Land, Where are Your Stories?* (2003) autora Edwarda Chamberlaina koji citira riječi Petera Ushera, starješine naroda Gitksan sa sjeverozapada kanadske provincije Britanske Kolumbije. To pitanje ponavlja i Sherrill Grace u pogovoru navedenom romanu.

² George Bowering jedan je od najpoznatijih kanadskih pjesnika i pisaca. Godine 1961. s drugim je poznatim kanadskim pjesnicima, Frankom Daveyem, Fredom Wahom,

Britanske Kolumbije Europljanima i jedan je od rijetkih romana u kanadskoj književnosti svoga vremena koji se kritički odnosi prema bijeloj kolonijalnoj povijesti (Grace 2008: 258). Vrijeme njegove radnje je kraj devetnaestog stoljeća, točnije period između 1879. i 1881. godine, a mjesto unutrašnja visoravan u srednjozapadnom dijelu provincije u koju bijela civilizacija tek prodire. To je međurazdoblje u kojem na zabačenom području Cariboo, koje pripada visoravni, jenjava zlatna groznica (groznica na području Cariboo uslijedila je nakon kalifornijske zlatne groznice), a velika Kanadsko-pacifička željeznica, koja je ideološki i zemljopisno trebala povezati Dominij Kanade od Istoka do Zapada, dotle još nije stigla. Visoravan je iz bijele perspektive civilizacijskog razvoja predstavljala takozvano »pogranično područje«, vodimo li se tezom o pograničju (*frontier thesis*) američkog povjesničara Fredericka Jacksona Turnera, te se čini da i tu vlada američki³ Divlji zapad: postoje bijeli doseljenici, postoje Indijanci, postoje konji, krave i rančevi, zlatna groznica, željeznica koja samo što nije stigla, mali gradići koji nastoje slijediti veća provincijska središta u ubrzanom razvitku. No tako je samo naizgled, zbog vremena i mjesta radnje, dok G. Bowering od samog početka romana zapravo ruši konstrukt Divljeg zapada, prokazujući ga ne samo kao specifično američki mit, te kao takav neprimjenjiv na Kanadu već i kao priču koju je bijeli čovjek ispričao kao veliku pustolovinu, veliki ispit svoje samostalnosti, odvažnosti i domišljatosti. Turnerova teza o pograničju, iz koje se rodio američki mit o Divljem zapadu, opisuje pograničje kao zonu kontakta između prirode i civilizacije, između Zapada i Istoka, kao mjesto velikih mogućnosti gdje poduzetnički nastrojen bijeli čovjek može ostvariti raj na zemlji. Tako opisano, pograničje za čovjeka s industrijskog urbaniziranog istoka predstavlja utopiju jer se nalazi u nezagađenoj prirodi gdje je zakon preživljavanja jasan, gdje bijeli čovjek za sobom ostavlja ruho stare civilizacije i stvara novo društvo. Prema F. J. Turneru, pograničje prerasta iz divlje prirode u civilizaciju u nekoliko stadija: u najranijem stadiju bijeli

---

Davidom Dawsonom i Jamesom Reidom, osnovao važan časopis za poeziju *TISH*. Kasnije je sudjelovao u osnivanju još nekoliko književnih časopisa i predavao na poznatim kanadskim sveučilištima. U Kanadi je priznat kao jedan od najplodnijih pisaca poezije, kratkih priča i romana, s preko četrdeset objavljenih naslova. Dvput je osvojio Governor General's Award, najprestižniju kanadsku nagradu za književnost, 1969. godine za poeziju, a 1980. godine za književnu prozu romanom *Burning Water (Voda koja gori)*, historiografskom metafikcijom o kapetanu Georgeu Vancouveru i njegovu prvom susretu s Kanadom. Godine 2002. postao je prvi kanadski *poeta laureatus*.

³ Zbog jednostavnosti pojmovi *američki* i *Amerikanci* opisivat će građane SAD-a i ono što se odnosi na SAD, naspram *Kanađanin* i *kanadski*.

je čovjek ovisan o Indijancima,⁴ koji ga uče životu u prirodi i jednostavnim tehnologijama, dok u kasnijim stadijima preuzima brigu o napretku društva (Turner 1994: 4), ali i o istim tim Indijancima, koji su vični životu u prirodi, ali potpuno nepripremljeni za život u (bijeloj) civilizaciji.

No dok Amerikanci u pograničju razvijaju novo društvo koje ni po čemu neće nalikovati na englesko društvo na Starom kontinentu, bijeli doseljenici, većinom iz Velike Britanije, Britansku Kolumbiju žele ustanoviti po uzoru na englesko društveno uređenje te se što je moguće više razlikovati od američkih »bijelih divljaka«. No iako pripovijest o nastanku nove provincije iz bijele perspektive opisuje neometan razvoj iz prirode u civilizaciju, taj razvoj ima i svoju mračnu stranu, jer britanska imperijalna politika, šireći svoju nadmoć Britanskom Kolumbijom, obespravljuje autohtono stanovništvo. U takvim okolnostima odvija se pri/povijest o braći McLean koju G. Bowering kronološki započinje s njihovim ocem Donaldom McLeanom, Škotom koji je u Kanadu došao u potrazi za slavom i moći. Donald McLean zaposlio se u Hudson's Bay Company (HBC)⁵ i zbog svoje prodornosti i nemilosrdnosti napredovao do glavnog agenta u utvrdama Alexandria i Kamloops. Uzeo je ženu iz naroda Salish s kojom je imao šestero djece, a kada se povukao iz HBC-a, napustio ju je i uzeo drugu, Sophie Grant, također pripadnicu Prvih naroda, i s njom imao još petero djece. Kupio je zemlju i osnovao prvu, iznimno uspješnu stočarsku farmu u dolini Nicola, započevši tako bijelo naseljavanje visoravni. G. Bowering naglašava da je Donald McLean

---

⁴ Kada rabim riječi *Indijanac* i *indijanski*, ne rabim ih pogrdno, već namjerno tim pojmovima označavam imperijalnu politiku onodobnog Britanskog Carstva i europskih bijelih doseljenika u Britansku Kolumbiju. Na teritoriju današnje Kanade žive mnogobrojni autohtoni narodi koji se nazivaju Prvim narodima (*First Nations*) (kako bi bila jasna razlika između njih i nacija koje se službeno nazivaju osnivačkim nacijama Kanade: porijeklom Engleza i Francuza); na sjeveru Kanade žive autohtoni narodi koji se skupno nazivaju Inuiti (što je množina od starosjedićke riječi *inuk* koja znači ljudsko biće). U SAD-u se autohtoni narodi uglavnom nazivaju američkim Indijancima ili američkim starosjedićima (*American Indians, native Americans*), a na Aljasci, ovisno o vlastitoj preferenciji, nazivaju se ili Inuiti ili Eskimi (u Kanadi je pak naziv Eskim većinom pogrdan).

⁵ Kanada je Britaniji bila zanimljiva prvenstveno zbog svojih resursa, ribe, krzna i drva za izgradnju mornarice. Hudson's Bay Company osnovana je 1670. godine kao kompanija za sakupljanje i uvoz krzna u Europu, a imala je monopol nad velikim dijelom današnjeg kanadskog teritorija. HBC je uspostavio mrežu utvrda/mjesta za trgovanje na središnjem i zapadnom teritoriju Kanade, razmjenjujući s Prvim narodima robu za krzno: uglavnom su to bili alkohol, bakreni lonci i razna metalna oruđa jer Prvi narodi nisu poznavali tehnologiju izrade metalnih predmeta. Na svojem teritoriju HBC je provodio zakon i regulirao odnose s Prvim narodima. HBC postoji i danas, ali samo kao lanac robnih kuća.

bio čovjek pun mržnje, »imao je problema sa svima, s Indijancima, s bijelim poslovnim ljudima, s vlastitom obitelji, s Hudson's Bay Company. Bio je stup zajednice, ali i težak i okrutan čovjek koji je sebi pridavao veliku važnost« (Bowering 2008: 5); ubijao je Indijance i u tome uživao.

Kada su 1864. godine ratnici naroda Chilcotin ubili nekoliko geometara Kanadsko-pacifičke željeznice, bijelci su to panično proglasili indijanskim ustankom i ratom.⁶ G. Bowering pak ta ubojstva zorno i s mnogo suosjećanja opisuje kao očajnički čin izgladnjelih ljudi, desetkovanih epidemijom boginja koja je trajala dvije godine, koji su od bijelaca tražili malo hrane, a oni su ih izvrijedali i otjerali. Žudeći za slavom, Donald McLean sam se prijavio kao predvodnik osvetničke skupine. Dao si je napraviti željezni štit za prsa koji bi pripasao ispod odjeće i inzistirao da ga Indijanci zovu »Donald Željezna Prsa« (*ibid.*: 39), tvrdeći da je imun na indijanske strijele i metke. Ironijom sudbine (to jest mudrošću Indijanaca) poginuo je u zasjedi od strijele u leđa, što je bila osveta za pokolj nevinih Indijanaca, prvenstveno žena i djece. Za sobom je ostavio drugu ženu Sophie (Grant) McLean i djecu – Allana, Charlieja, Archieja, Annie i Sophiju – kojoj je provincijska vlast nakon Donaldove smrti oduzela farmu jer Indijanci i mješanci nisu imali pravo posjedovati zemlju. Djeca su bila prisiljena sama tražiti hranu i prije nego što su navršila deset godina. Kako su odrastali, dječaci su radili kao pomoćni radnici na farmama, bili su izvrsni jahači i još bolji strijelci. S njima u bandi bio je i Alex Hare, pripadnik naroda Métis,⁷ čiji je otac bio Francuz, a majka pripadnica Prvog naroda Siwash s pacifičke obale. Od mladih dana imali su nevolja sa zakonom, krali su odjeću, hranu, alkohol, krave i konje, a na kraju su ubili pozornika Johna Usshera i pastira Jamesa Kellyja, zbog čega je za njima pokrenuta velika potjera. Ulovljeni su, izvedeni pred sud i nakon dva sudska procesa obješeni. U trenutku smrti samo je Allan McLean, prema Boweringovim riječima, bio odrastao; bile su mu 23 godine, dok je Charlieju i Alexu Hareu bilo jedva 18, a Archieju 14 ili 15 godina.

G. Bowering pri/povijest o braći McLean i Alexu Hareu pomno slaže od različitih fragmenata, sačuvanih povijesnih dokumenata, onodobnih

⁶ Poznat je još i kao Masakr kod uvale Bute.

⁷ Métis u Kanadi označava osobu miješanog indijanskog i francuskog ili škotskog porijekla. Prvi pripadnici tog naroda (početkom 18. stoljeća) bili su potomci europskih trgovaca krznom i žena iz lokalnih Prvih naroda u današnjoj provinciji Manitobi. U razdoblju od pedesetak godina razvili su specifičan način života i smatrali se punopravnim zasebnim narodom na sjeverozapadu današnje Kanade. Godine 1982. dobili su status jednog od triju starosjedilačkih naroda u Kanadi (uz Prve narode i Inuite).

novinskih članaka i arhiva, te je dopunjuje vlastitim pričama u kojima vrlo prisno pripovijeda o različitim svjetonazorima, pojedincima i okolnostima, izlažući složenost onodobne situacije u Britanskoj Kolumbiji. Zbog tog spoja povijesti i pripovijesti korisnim se nadaje definirati roman *Shoot!* kao *pri/povijest*,⁸ pri čemu kosa crta u složenici nagovještava postojanje dvaju odvojenih značenja, ali ih pritom ne odvaja u potpunosti. Terminom se čin pripovijedanja spaja s poviješću te se u prvi plan smještaju postupci kojima se konstruira povijest kao priča i načini na koje pripovjedne strukture izgrađuju povijesne tekstove; uz to se ističe i proces pripovijedanja kao važan za stvaranje značenja bilo u fikcionalnom bilo u historijskom tekstu. Budući da su »i povijest i fikcionalna književnost diskursi koji istodobno konstituiraju sustave pridavanja značenja pomoću kojih razumijemo prošlost« (Hutcheon 1988: 89), prepletanjem povijesti i pripovijesti, kao što je to slučaj u ovom »romanu mješancu« (Grace 2005: 22), ostavlja se po strani tradicionalna podjela na istinito (povijest) i izmišljeno (pripovijest). G. Bowering u romanu razgolićuje artifičijelnost i konstruiranost povijesti ukazujući na postupke fabulizacije, to jest na pretvaranje povijesnih činjenica u povijesni tekst koji slijedi iste pripovjedne strategije kao i fikcionalni tekst (White 2001: 1715). Nakon što je konstruiran, povijesni će se tekst »pretvoriti« u neutralan i objektivan izvještaj koji navodno samo bilježi već postojeće događaje u već zadanom tijeku povijesti (White 1990: 21; 1980: 8). Tako transformiran tekst autoritativno će ispričovijedati priču o postanku jedne nacije, u ovom slučaju o nastanku bijelog uljuđenog društva u Britanskoj Kolumbiji koje će, stvarajući vlastitu priču o postanku, obrisati iz povijesnih tekstova i iz krajolika one elemente koji ne pristaju u njegovu veliku pripovijest (*grand récit* prema Lyotardu).

G. Bowering u romanu razotkriva strategije konstrukcije povijesti: jedna je od njegovih taktika neprestano ponavljanje kako su u povijest željeli ući istaknuti bijeli likovi poput Donalda McLeana ili J. A. Mara, veleposjednika koji je imao monopol nad polovinom gradića Kamloopsa te je bio i zastupnik u parlamentu provincijske vlasti (posjedovanje određene količine zemlje išlo je ruku pod ruku s određenim političkim statusom i krojenjem sudbine regije). »Donald McLean želio je postati legendom« (Bowering 2008: 39), ući u povijest kao veliki vojskovođa i istrebitelj Indijanaca, dok je J. A. Mara, kojeg braća McLean posprudno nazivaju »Kralj Mara« (*ibid.*: 28),

⁸ Usp. uporabu termina ovdje i u studiji Vladimira Bitija *Strano tijelo pri/povijesti*, posebice str. 17–31, u kojoj on tim terminom želi naglasiti čin pripovijedanja u povijesti, povodeći se za Whiteovim pojmovima fabulizacija i metapovijest.

želio kroititi sudbinu provincije na *uljuden* način: prvenstveno je želio ući u politiku te preko nje u povijest kao jedan od osnivača provincije Britanske Kolumbije. G. Bowering, štoviše, pokazuje kako su više-manje svi bijeli ljudi imali ambiciju ostati zabilježeni u povijesti; primjerice, predvodnici potjere za braćom McLean željeli su ući u povijest kao junaci koji su spriječili »rat« kakav je bio onaj s narodom Chilcotin, međutim, kako to ironično razotkriva G. Bowering, taj rat nije bio ništa drugo do trodnevna opsada kolibe u kojoj su se sklonila trojica dječaka McLean i Alex Hare, dok je izvana po njima pucalo više od stotinu bijelaca.

Nadvladavši Indijance, bijelci u novu zemlju upisuju svoju povijest legitimirajući svoje pravo na nju imperijalnom politikom *terra nullius*, ničije zemlje, koju pak mogu zvati svojom jer su je, u skladu s doktrinom imperijalizma, *prvi* otkrili, osvojili i naselili (Riendeau 2000: 22). U želji da dodatno ozakone svoje pravo na tu zemlju, bijeli doseljenici podvrgavaju se procesu postajanja starosjediocem (*indigenization*), retorički uvodeći u veliku pripovijest o stvaranju Britanske Kolumbije sebe kao starosjedioce, naturalizirajući svoju prisutnost i dodjeljujući sebi glavnu ulogu. Time što istodobno brišu autohtone narode iz krajolika, pa čak i time što ih uopće ne spominju, samo ojačavaju svoju ideološku poziciju pionira i tvorca nove države, jer je »ideologija sačinjena od onoga što ne spominje; ona postoji zato što postoje stvari o kojima se ne smije govoriti« (Macherey cit. prema Goldie 1995: 235).

208

Proces legitimiranja i oblikovanja nacionalnog kanadskog bijelog identiteta izražen je u percepciji stvaranja Kanade kao antropomorfiziranog potomka britanskog imperija »koji sazrijeva od kolonije do nacije« (Sugars 2005: 180).⁹ Osnivajući vlastitu provinciju i stvarajući veliku pripovijest o njoj, novopečeni Kanadani provinciju žele urediti po uzoru na imperijalnu majku zemlju, a to uglavnom postižu inzistiranje na primjeni britanskog zakonodavstva kao glavnog osiguravatelja uređenog društva i bijele uljudenosti. U Boweringovu romanu *Shoot!* to je očito u inzistiranju na pravednom suđenju braći McLean i Alexu Hareu: naime, nakon što su uhićeni, braća McLean i Alex Hare prevezeni su u New Westminster, veći provincijski grad, kako bi im se osigurao pravedan sudski proces, koji je, štoviše, zbog

⁹ Britanska Kolumbija u rukama bijelaca pravi je primjer *translatio imperii*, srednjovjekovnog koncepta prema kojem su se »politička moć ili legitimitet 'prevodili' prvo s Grčke na Rim, a zatim diljem zapadne Europe« (Loomba 2005: 223). Tim su se pojmom, koji u sebi sadrži ideološki koncept hijerarhije nadmoćno – podređeno, opravdavale težnje britanskog imperijalizma da pokori svijet.

formalnih pogrešaka ponovljen (presuda je, naravno, ostala ista). G. Bowering pokazuje kako je novo bijelo društvo inzistiranjem na pravednom procesu težilo uspostaviti red, s obzirom na to da je u 19. stoljeću zločin bio središnja metafora za nered (Loo cit. prema Keranen 1998: 7). Bijelo društvo dalo je »svu društvenu i simbolićnu moć sudovima, zatvoru i medijima« jer je tako bio koncipiran imperijalni sustav, koji je pak na taj naćin davao »legitimitet agresivnoj unutarnjoj kolonizaciji« (Grace 2005: 22). Opisujući u romanu obvezu provincije da osigura pravedan sudski proces braći McLean i Alexu Hareu, G. Bowering navodi kako je provincija »bila mladić koji se osamostalio. Morao je ispravno postupati, u protivnom će se mnogi ljudi šaliti na raćun pogranićne gluposti u usporedbi s cijenenim tradicijama poštene igre i pravednosti na kojima je Londonu s pravom zavidio cijeli svijet« (Bowering 2008: 212). Služeći se alegorijom mladića u odnosu na imperij, G. Bowering pokazuje nastojanje mlade kolonije da svoju zrelost dokaže upravo asimiliranjem britanske bijele uljuđenosti preko zakonodavnoga sustava.¹⁰

Koncept bijele uljuđenosti (*white civility*) kako ga je osmislio kanadski teoretićar Daniel Coleman temelji se na uvjerenju da je bijela rasa – preciznije, samo bijela *britanska* rasa – na najvišem stupnju razvoja, te je stoga njezin model društvenog uređenja poželjna kulturna praksa i »naćin unutarnjeg rukovođenja i samodefiniranja« (Coleman 2006: 12). Koncept najvišeg stupnja razvoja proizlazi iz shvaćanja vremena kao razvoja i napretka (koji je posebnu potvrdu dobio i u Darwinovoj teoriji evolucije), a koji se izražavao kronotopom izokronog ili imperijalnog vremena prema kojem postoji samo jedan put razvoja društva i civilizacije, pa su tako neka društva u danom povijesnom trenutku naprednija dok su druga na nižem stupnju razvoja (Hall 1992: 312).¹¹ Bijelim doseljenicima u Britanskoj Kolumbiji

¹⁰ Britanski zakonodavni sustav služio je i kao razlikovna odrednica izmeću bijelih europskih doseljenika u Britansku Kolumbiju i Amerikanaca koji su u kanadskom imaginariju oznaćeni kao divljaci, pijanci i razbojnici koji su dolazili u Britansku Kolumbiju traćiti zlato, nezakonito Indijancima prodavati alkohol i koji su općenito sa sobom donosili samo nevolje.

¹¹ Promatrajući kanadsku kulturu, D. Coleman identificira još tri kronotopa ili kognitivne slike: na naciji utemeljeno postkolonijalno vrijeme, koje zapoćinje kada kolonija raskine veze s kolonijalnim roditeljem; dijasporsko vrijeme izmještanja, u kojem kulturne zajednice zadržavaju sliku sebe kroz vrijeme u odnosu na traumatu izmještanja; te kronotop koji D. Coleman probno naziva autohtonim koncentrićnim vremenom, u kojem je vrijeme oblikovano u koncentrićnim krugovima poput godova na stablu, pa prošlost ne ostaje iza sadašnjosti na pravocrtnoj liniji napretka, već se percipira kao središte života koji se nastavlja (cit. prema Huebener 2012: 11).

krajem 19. stoljeća model britanske bijele uljudenosti bio je posebno privlačan jer je jasno suprotstavljao uljudeno neuljudenom, bijelo ne-bijelom, civilizirano prirodnom/divljem. Drugim riječima, bijela uljudenost išla je ruku pod ruku s kolonijalnom politikom u provinciji jer je istodobno pružala model uređenja društva po uzoru na ono u domovini, skretala pozornost na sebe kao razvijeno društvo te davala legitimitet *engleskosti* (*Englishness*) različitim stanovnicima Britanskog otočja, prvenstveno Škotima, koji su u koloniji nastojali postići moć i dignitet koje u domovini nikad ne bi postigli. Pritom se bijelost, bijela koža (*whiteness*) uzimala kao norma prema kojoj se sve ono što nije bilo bijelo određivalo kao drugo, kao odmak od norme.

No koncept bijele kože podijeljen je i unutar sebe jer postoji bijelo i bijelo, kao što to pokazuje i sama hijerarhija naroda Britanskog otočja. U romanu *Shoot!* G. Bowering ne skriva koja je vrsta ljudi pristizala u taj dio Britanske Kolumbije: uglavnom oni koji u Britaniji nisu imali ništa, koji su bili podređeni i obespravljani, ali koji bi nakon nekoliko godina napornog rada u koloniji stekli ugled i moć. U razdoblju koje pokriva roman G. Boweringa to su uglavnom bili Škoti koji su se obogatili tijekom zlatne groznice na području Cariboo, pametno uložili u zemlju i s vremenom postali utjecajni u pokrajini. Svatko tko je posjedovao veći komad zemlje bio je ili član lokalnog parlamenta, poput J. A. Mare ili sudac, poput Johna T. Edwardsa. Opisujući J. T. Edwardsa, G. Bowering sažeto opisuje situaciju svih takvih ljudi: »ako si velški dječak koji živi u Britaniji, ti si Indijanac. Ako dođeš u zemlju zlata i neobilježenih krava, možeš postati bijelac za nekoliko godina. Sudac« (Bowering 2008: 70).

Govoreći dalje o nijansama bijele, razlika između epiteta *engleski* i *britanski* bitna je u smislu predstavljanja: Englezi su središte imperija i na vrhu hijerarhije naroda Britanskog otočja, Lacanovo veliko Drugo (*grand-autre*) u čijem pogledu subjekt (kolonijalno drugo) zadobiva identitet.¹² Škotski pisac James Kelman zamijetio je da se, kada se govori o hegemoniji engleske kulture u svijetu, koncept engleske kulture doista odnosi samo na vladajuću kulturu u Engleskoj koja »dominira nad svim drugim kulturama engleskoga govornog područja« (cit. prema Loomba 2005: 77) i koja postoji »unutar male elitne zajednice koja ima potpunu kontrolu nad društvenim, gospodarskim i političkim središtima moći u Velikoj Britaniji« (*ibid.*). J. Kelman tvrdi da su i sami Škoti usvojili »kriterije engleskog vladajućeg autoriteta«. Želeći doskočiti toj diskriminaciji barem u svijetu ako već ne kod kuće, dolinski

¹² Usp. Ashcroft i dr. 2007: 155 i Lacan 1968.

Škoti nakon ujedinjenja s Engleskom 1707. godine prisvajaju panetnički termin *Britanac* i *britansko* kako bi »proizveli labaviji kulturni identitet koji će ih predstaviti ne kao mlađe partnere u širem projektu engleskog imperijalizma, već kao starije i ravnopravne partnere« (Coleman 2006: 17; 82). Ostali narodi na Britanskom otočju, a uz Škote to su Irci i Velšani, koji bi u domovini prezirali oznaku *Englez*, kao doseljenici u kolonije rado su prihvatili identitet *Britanac* jer je ta oznaka podrazumijevala sve prednosti *engleskosti*, pa su se njome dovoljno izbijelili da bi mogli inzistirati na vlastitoj superiornosti nad ostalim narodima i narodnostima u koloniji.¹³ G. Bowering jasno ukazuje na hijerarhiju bijelosti kada govori o prvim istraživačima na kanadskom tlu, odnosno o bijelim ljudima, i kasnijim doseljenicima koji su širili bijelu civilizaciju, odnosno o pravim bijelim ljudima (Bowering 2008: 73–74).¹⁴

Tako konstruirana velika pri/povijest o bijelom osnivanju Britanske Kolumbije homogen je monolog napretka, razvitka i uljudenosti kojom se kanadski nacionalni identitet legitimira kao da pripada »jednom narodu koji dijeli zajedničko, makar nedokučivo, krvno srodstvo« (Sugars 2005: 179). No ona je prepuna lakuna, elipsa, prešućivanja i izbrisanih mjesta, koja G. Bowering u svojem romanu nadopunjuje, prevodeći monoglosiju i monolog imperijalnog bijelog diskursa u polifoniju i dijalog te nudeći čitatelju ne jednu, već mnoštvo priča koje su međusobno proturječne, usporedne i koje nadopunjuju jedna drugu i, ali koje nisu u podređenom ili nadređenom odnosu jedna prema drugoj. U romanu se, drugim riječima, javlja mnoštvo glasova u kojima »sve ima svoje značenje, sve se shvaća kao dio veće cjeline« gdje »postoji neprestana interakcija među značenjima, od kojih svako ima sposobnost uvjetovati ono drugo« (Bahtin 1981: 426) ovisno o kontekstu u kojem se nalaze i o trenutku izričaja. Tu uvjetovanost Bahtin naziva dijaloškim imperativom jer on »jamči nemogućnost postojanja

¹³ Štoviše, koncept englesko-kanadskog identiteta u Kanadi tako je snažan da su se čak i u onim dijelovima Kanade gdje su većinu stanovništva činili Nizozemci, Danci i Nijemci svi definirali englesko-kanadskim identitetom. Pojam engleske Kanade izmislili su Škoti na temelju svoje vodeće uloge u gospodarstvu (HBC i druge kompanije za sakupljanje krzna), politici, religiji (različiti ogranci Protestantske crkve) i obrazovanju (osnovali su većinu vrhunskih sveučilišta u Kanadi) (Coleman 2006: 5–6).

¹⁴ Oni se, među ostalim, razlikuju po tome kako prihvaćaju kulturu drugoga. Naime, dok su se prvi istraživači često asimilirali u indijansku kulturu, kasniji doseljenici bili su sasvim suprotnog nazora. G. Bowering to slikovito prikazuje na ekstremnom primjeru Donalda McLeana: »postojali su mnogi jezici koje nije razumio i jedan koji je govorio. Govorio ga je s nestrpljenjem i prezirom« (Bowering 2008: 20).

nja stvarnog monologa« (*ibid.*). G. Bowering dekonstruira monolog bijele povijesti nudeći mrežu različitih priča; svi su ti mnogostruki i mnogoliki pripovjedni nizovi u Boweringovu romanu razlomljeni tako da teku usporo, izmjenjuju nekoliko perspektiva na isti događaj, podrivaju značenje koje bi se u nekom trenutku težilo nametnuti kao dominantno, povezujući različite elemente različitih priča, otkrivajući samo tkanje pri/povijesti. G. Bowering razotkriva fabulizaciju, pokazuje postupak organiziranja niza događaja u smislenu cjelinu koja teče od početka prema kraju i u kojoj su svi događaji međusobno povezani s glavnom temom o kojoj pripovijedaju.¹⁵

Takav polifoni tekst plodno je tlo za ironiju, koja je još jedna Boweringova strategija dekonstrukcije bijele povijesti. Linda Hutcheon navodi da ironija opstaje samo ondje gdje nema jednoznačnosti jer joj je potrebno i ono izrečeno i ono neizrečeno (Hutcheon 1995: 61). Štoviše, ironija se još može opisati i kao »polisemija«, to jest kao »ono neizrečeno što je ipak izrečeno« (Foucault 1972: 110). Pritom L. Hutcheon naglašava da dvostruka izloženost tumačenju značenja, višeglasje i različitost od prvog značenja ukazuju na to da je ironično značenje istodobno dvostruko (ili višestruko) te da stoga ne treba nužno odbaciti doslovno značenje kako bi se stiglo do ironičnog ili »stvarnog« značenja nekog izričaja (Hutcheon 1995: 60). Također, treba naglasiti da kod ironije nije nužno riječ o suprotstavljenim, već o nesukladnim značenjima: dapače, shvaćanje ironije prema načelu isključivosti (>ili-ili<) dovodi do redukcionističkog tumačenja koje ju odveć pojednostavljuje (*ibid.*: 61). G. Bowering ironijom se služi kao taktikom podrivanja diskursa iznutra, ali pritom ne zauzima distanciran kritički stav, već kritizira izbliza, iz subjektivne pozicije koju je zauzeo od samog početka. Njegova je ironija najočitija u opisima susreta Indijanaca i bijelaca, primjerice pri prvom dolasku bijelaca s juga u jesen 1811. godine.

Zima 1811. godine bila je dosta hladna, snijeg je bio čovjeku do kuka, pa su bijeli ljudi pozvani da prezime u zemunici nekog pristojnog naroda.

»Dat ćemo vam što god trebate ako nam donesete krzno svih dabrova koje možete naći«, rekli su ti bijeli muškarci s juga svojim Shuswap prijateljima. Shuswap narod mislio je da sklapa dobru pogodbu.

Što je on znao? (...)

»Znate što«, rekao je glavni bijeli čovjek s juga. »Sagradit ćemo trajnu utvrdu baš ovdje. Trampit ćemo se za sve stvari koje želite.«

Shuswap narod nije mogao vjerovati da ima toliko sreće.

(Bowering 2008: 74)

¹⁵ Usp. P. Ricoeur kad govori o zapletu, posebno 1984: 65–67.

Pripovjedač zatim varljivo jednostavnim tonom, kao da bilježi priču iz usmene predaje, nastavlja pripovijedati o bijelim ljudima i pravim bijelim ljudima na istoku Kanade koji su se zadovoljno tapšali po leđima zbog unosna posla koji su sklopili. S vremenom su pravi bijeli ljudi počeli pristizati na zemlju naroda Shuswap: »I neki ljudi koje su nazivali Indijancima došli su s njima izdaleka, s istoka, gdje su bijeli ljudi i pravi bijeli ljudi tapšali jedni druge« (*ibid.*: 74), a narod Shuswap mislio je kako će im bijelci pomoći da se obogate. Ironija je jasna i odigrava se u nekoliko slojeva; jedan je sloj svakako naivnost naroda Shuswap, drugi je distinkcija između bijelih i pravih bijelih ljudi, dok je treći sloj percepcija samog subjekta o sebi i percepcija subjekta kao objekta. Naime, narod Shuswap sebe naziva svojim imenom, a bijelci dovode sa sobom *Indijance* koje narod Shuswap ne prepoznaje kao istovjetne sebi, već kao druge. Pritom još jedan sloj ironije leži u činjenici da Shuswap nije izvorno ime Prvog naroda o kojem se ovdje govori, nego ime koje su mu dali Englezi; oni sami sebe nazivaju Prvim narodom Secwepemc. Sljedeći se pak sloj sastoji od toga da se u citiranom odlomku, kao i u ostatku romana, radi razlika između pojma *čovjeka* kao pojedinca, što je bjelački koncept, i pojma *naroda*, odnosno Prvih naroda, koji o sebi razmišljaju kao o kolektivu, što G. Bowering na kraju romana i ističe: »zakon bijelih ljudi, posebice pravih bijelih ljudi, rado je pričao priče o pojedincima, kao da se narod može pretvoriti u njih« (*ibid.*: 239). Roman *Shoot!* obiluje takvim pričama s višeslojnom ironijom.

Kad je riječ o vrsti pripovjedača u romanu, G. Bowering služi se barem dvama, heterodijegetičkim s nultom fokalizacijom koji pripovijeda o događajima 1879–1881. te autodijegetičkim pripovjedačem koji ima izraženu autobiografsku crtu i pripovijeda o događajima iz Boweringova života vezanim uz priče o braći McLean ili uz njihove potomke. U jednom odlomku G. Bowering pripovijeda kako se u mladosti, odrastajući na visoravni, igrao američkih kauboja i Indijanaca, ali nikada braće McLean i zakona (Bowering 2008: 36). Naprotiv, uvijek je jednim okom budno motrio da mu se odnekud ne prišuljaju (Bowering 1998: 166–167), doživljavajući ih *stvarnima*, za razliku od braće Dalton ili Clanton, ozloglašanih, ali nestvarnih bandi s američkog Divljeg zapada. U drugom pak odlomku spominje Kennyja McLeana, s kojim je jedno vrijeme išao u školu i koji je kasnije postao svjetski prvak u jahanju divljih konja (*bronc rider*). U trećem navratu, doduše ne u autobiografskom, već u romanesknom dijelu, pripovjedač spominje Geogea McLeana, Allanova sina, koji će postati junakom bitke kod grebena Vimy u Prvom svjetskom ratu, kada će u samostalnoj akciji zarobiti devetnaest neprijateljskih vojnika. Tako strukturirane, autobiografske anegdote smještene

u sadašnjost (na kraj 20. stoljeća kada je roman i napisan) i autodijegetički autobiografski pripovjedač služe kao pripovjedni okvir događajima s kraja 19. stoljeća, a svrha im je *povući* priču iz prošlosti u sadašnjost, prikazati je kao stvarnu i živu priču, a ne kao nestvarnu legendu poput mita o američkom Divljem zapadu.

Stoga Boweringov roman potpuno odgovara žanru historiografske metafikcije koji Linda Hutcheon proglašava dominantnim postmodernističkim oblikom, opisujući ga kao »teorijsku samosvijest o povijesti i fikcionalnoj književnosti kao ljudskim konstruktima (historiografska metafikcija)«, koji se pak »postavljaju kao temelj za ponovno promišljanje i preoblikovanje oblika i sadržaja iz prošlosti« (Hutcheon 1988: 5; naglasak u izvorniku).¹⁶ Štoviše, G. Bowering u romanu postmodernistički ostavlja vidljivima šavove, spojeve između različitih priča: bijeli prostor stranice odvaja djeliće priča (od kojih nijedna nije ispriповijedana odjednom). Autor ne nastoji, dapače, odbija, ispriповijedati jedinstvenu priču jer ni ona ne bi bila istinita, već bi nudila samo jednostranu pri/povijest. Cjepkajući svaku priču i preplećući njihove dijelove, G. Bowering skreće čitateljevu pozornost na sam postupak pripovijedanja priče, na gradnju priče kao procesa, na način na koji je likovi-fokalizatori pripovijedaju i predstavljaju događaje koji su se dogodili. Tim postupkom također pokazuje da ne postoji jedinstvena, homogena povijest, već samo mozaik povijesnih iskaza koji na ovaj ili onaj način može biti istkan u tekst.

214

No G. Bowering nipošto ne nudi neutralan iskaz: naprotiv, on tim tkanjem gradi snažan protudiskurs (*counter-discourse*) dominantnoj imperijalističkoj velikoj pripovijesti jer fragmentiranom strukturom i polifonijom »podriva tradicionalna shvaćanja povijesti i biografije, iznova istražuje i dovodi u pitanje totalizirajuće velike pripovijesti zapadne kulture, i one stare i one moderne« (Dvorak 2004: 165). Boweringov roman mogao bi se nazvati i »fikcionalnim dokumentarcem« (*ibid.*: 167) jer poput drugih sličnih romana nastoji pokazati kako se vrijednosti poput nacionalnih ideala

---

¹⁶ Sherrill Grace smatra da oznaka historiografske metafikcije i postmodernog romana nije toliko korisna za promišljanje o ovom romanu jer, prema njezinu mišljenju, metafikcija zauzima uglavnom »apolitičan stav, stav etičke neutralnosti i estetičke apstrakcije«, dok povijesni romani uglavnom uključuju zaplete iz romansi, obiteljskih saga i slično (Grace 2005: 23, fusnota 4), te da je o ovom romanu korisnije govoriti kao o djelomično autobiografskom romanu. U utjecajnoj studiji *Poetika postmodernizma* L. Hutcheon pokazala je da je postmodernistički roman vrlo često angažirana umjetnost jer iznutra kritički potkopava velike pripovijesti.

običajaju naturalizirati ili smatrati istinitima, a takva prihvaćanja »zdravo za gotovo« treba dovesti u pitanje (*ibid.*: 167).

Naime, uz pri/povijest iz bijele perspektive koja je zabilježena u povijesnim spisima, arhivima, bilješkama sa sudskih procesa, u novinskim člancima, memoarima istaknutih bijelaca i drugim tekstovima, G. Bowering pripovijeda i mnoge priče koje nisu napisane, već žive u usmenoj predaji, kao što i prvi put pripovijeda priče onih koji do sada nisu imali glasa, onih ušutkanih.¹⁷ Drugim riječima, rabi strategiju eks-centra jer propituje kulturu i povijest pridavanjem vrijednosti lokalnom i perifernom (Hutcheon 1988: 61), pomiče kut gledanja iz dominantne perspektive na rub, na marginu unutar diskursa, ali ipak izvan njega. Neke od mnoštva pri/povijesti priče su o stvaranju kojima Prvi narodi objašnjavaju oblikovanje lokalnog krajolika poput, primjerice, priče kojom započinje roman: Thlee-sa, čovjek iz svijeta duša (*spirit people*), sa svoja dva brata hoda krajolikom i uređuje ga za dolazak novih ljudi (Indijanaca); kada završe zadatak, postaju dijelom krajolika – planina s tri vrha – koji su oblikovali. Zanimljivo je napomenuti da G. Bowering ostaje vjeran dojmu da bilježi usmenu tradiciju jer spominje i kazivača, Ikea Willarda, koji »nam« je uvijek pričao tu priču (Bowering 2008: 1; 245). Postojanje mi-tabora ukazuje na to da osim pripovjedača postoji i slušateljstvo, što je nužno u usmenoj predaji. Možda se mi-tabor odnosi na autodijegetičkog pripovjedača (koji se predstavlja kao G. Bowering) dok je bio dječak i na njegove prijatelje, a možda na Kanadane koji slušaju i Willardovu priču, nalazeći svoje korijene dijelom i u autohtonim narodima, i Boweringovu priču koja ih podsjeća na pri/povijesti koje ih vežu uz tu zemlju. Nikada se, doduše, ne saznaje mnogo o Ikeu Willardu, osim da pripovijeda priče iz autohtone usmene tradicije i da sjedi pod planinom slušajući što govore Thlee-sa i braća iako ih ne razumije. Kada Thlee-sa i braća razgovaraju o Ikeu, ustvrđuju da on zapravo nikad neće umrijeti i da ga novi ljudi nisu ubili (*ibid.*: 245–246), pa nije nevjerojatno da Ike Willard predstavlja duh Prvih naroda s visoravni, njihove kosti/korijene usadene

¹⁷ Poznata teoretičarka postkolonijalnosti Gayatri Chakravorty Spivak za ušutkane subjekte rabi termin *subaltern*, koji se na hrvatski ponekad prevodi kao *podčinjeni*, a za koji nudim alternativni prijevod *ušutkani*, i definira ga kao subjekt kojem je potpuno oduzet glas i koji ne može progovoriti. Stoga ona propituje legitimnost svakog pokušaja suvremene historiografije i književnosti da dade glas ušutkanima koji su izbrisani iz povijesti jer u re/konstrukciji glasa ušutkanih vidi proturječnosti i poteškoće. Prema njezinu viđenju, pravi *subaltern*, ušutkani subjekt koji svoj identitet nalazi u razlici spram elite, ne može biti predstavljiv jer se ne može spoznati i govoriti sam za sebe (Spivak 1995: 27).

duboko u zemlji, »a proljeće uvijek dođe« (*ibid.*: 246) i biljke ponovno niču iz svojih korijena.

U romanu ima mnogo alternativnih pri/povijesti, koje se ponekad opisuju kao istinite priče, a ponekad kao legende. Iznoseći ih jedne pored drugih, G. Bowering pokazuje ne samo do koje se mjere Prvi narodi oslanjaju na znanje prikupljeno u usmenoj predaji već i kako to znanje nastaje: jedna od priča opisuje naseljavanje visoravni, a započinje neslaganjem dvojice Indijanaca oko toga odakle potječe zvuk gusaka u letu – od lepeta krila ili iz kljuna. S tim pitanjem prvo odlaze k poglavici, a zatim k vijeću starješina po rješenje. Vijeće poslušava svakoga tko želi nešto reći, a zatim izriče svoje konačno mišljenje, pa je proces dosezanja spoznaje barem isto toliko važan kao i konačno rješenje te ostavlja dojam bahtinovske polifoničnosti. Indijanac koji se ne slaže s odlukom vijeća okuplja istomišljenike i s njima odlazi iz sela; oni putuju slijedeći rijeke, upoznaju druge narode i konačno se naseljavaju na visoravni koja ima središnje mjesto u romanu. Usporedo s tom pričom G. Bowering pripovijeda priču o prvom susretu bijelaca i autohtonih naroda te spominje i crvenokosog bijelca K’etzalcoat’la za kojeg su mislili da je bog, no koji je uzeo tuđu ženu, pa su Indijanci postupno shvatili da je čovjek i »podarili mu dar smrti« (*ibid.*: 25). Iako postoje mnoge priče u kojima je prikupljeno znanje, za neke pojave ne postoji priča, pa tako ni lijek, primjerice za boginje koje su donijeli bijelci. Drugi su pak događaji tako strašni da se o njima ne pripovijedaju priče: Anukatlh, koji je s leđa ubio crvenokosog Donalda McLeana, kasnije je postao starješina, vrstan pripovjedač priča i učitelj mladih, ali nikada nije ispričao priču o bijelom čovjeku sa željeznom pločom na prsima i njegovu ubojstvu.

216

Pripovijedajući mnoštvo pri/povijesti u romanu, G. Bowering se poigrava i s konceptom ne/istinitosti i važnosti koju istina ima u bijeloj kulturi i autohtonoj kulturi. Govoreći o potrebi bijelaca da fiksiraju svoje znanje u pisanom obliku, pripovjedač primjećuje: »doseljenicima su trebale novine da ono što su radili učine stvarnim. Ako su imali priče iz novina, osjećali su kao da pripadaju mjestu, kao da su prvo poglavlje u tom mjestu« (*ibid.*: 218–219). Osim već spomenutog umjetnog konstruiranja povijesti koje se tim primjerom eksplicira, ovdje se pokazuje i opsjednutost bijelaca da postanu dijelom povijesti, za razliku od Prvih naroda koji priče percipiraju na drukčiji način i ne drže ih se tako doslovno:

Neki ljudi kažu da starješine pričaju dvije vrste priča, one o stvarnim stvarima koje su se dogodile stvarnim ljudima i koje objašnjavaju kako stvari sada stoje i one izmišljene, o stvarima koje se stvarno nisu mogle dogoditi ni u milijun

godina. Neki od stariješina govorili su da zapravo nema razlike, da su sve priġe istinite. Neki od mladih govorili su da nisu sigurni trebaju li vjerovati iġemu što stariješine kašu kad se upuste u kazivanje priġa. (*ibid.*: 25)

Na drugom pak mjestu pripovjedaġ dodaje: »ako ste stariješina i dovoljno dugo pripovijedate priġe, stvarno, u ġemu je razlika?« (*ibid.*: 38), ġime ukazuje na to da u usmenoj predaji Prvih naroda koncept istinitosti nije toliko bitan koliko je bitna priġa i poruka koju nosi.

Od istinitosti ili izmišljenosti priġa, dakle, vašnije je da se priġa pripovijeda i da ostane saġuvana u kolektivnom pamćenju. Priġa o braġi McLean i Alexu Hareu bila je potisnuta u kolektivnom pamćenju, a sada nakon dugo vremena izlazi na vidjelo. Postupno izranjanje na svjetlost dana doġarano je ne samo fabularnom veġ i vizualnom rascjepkanošcu romana, a prazan bijeli prostor na papiru koji omeġuje fragmente pri/povijesti podsjeġa i na zatomljene jezike/glasove koji se ġuju samo djelomiġno; ostalo je lakuna, doslovno prazan prostor koji se popunjava pomalo jer se s pri/povijesti postupno odmiġu sjena prošlosti i zabrana govora. G. Bowering središnju priġu u romanu zapoġinje odajuġi ġitatelju kraj, pojaġavajuġi dojam kratkim reġenicama i ogoljenim stilom: »Archie McLean imao je petnaest godina, pretpostavljao je, i sjedio je u zatvorskoj ġeliji ġekajuġi da ga objese. Nije bio dovoljno star da bude išta drugo do ġvrst. Trebalo je mnogo orušja da bude dopremljen ovamo, mnogo orušja i vlada. Vlada je bila sastavljena od bogataša s imenima poput njegovu. Bio je poznat« (*ibid.*: 2). Priġa, dakle, zapoġinje kada su braġa McLean veġ u zatvoru i ġekaju vješanje, a naġinom na koji opisuje uvodnu sliku Boweringov pripovjedaġ odmah doġarava tragiġan ton romana i jasno iznosi svoju poziciju u odnosu na priġu: on je pun razumijevanja i suosjeġanja za djeġake, što dodatno podcrtava time što govori prvo iz perspektive najmlaġeg brata, Archieja.

Odavši kraj, G. Bowering polako otkriva okolnosti koje su dovele do smrtne presude: odrastajuġi kao izopġenici i iz bijelog društva i iz indijanske zajednice, djeġaci nisu ni imali prilike pošiġi nešto u šivotu. Novine *New Westminster Mainland Guardian* od 20. ošujka 1880. godine senzacionalistiġki su pisale da »ni šivot ni imovina nisu sigurni dok su god oni na slobodi« (cit. prema Keranen 1998: 6). Opisujuġi pothvate braġe McLean i Alexa Harea po lokalnom krajoliku, pripovjedaġ ne taji da su djeġaci bili strah i trepet okolnih ranġeva i indijanskih naselja. Isto tako ne istiġe njihovu zloġinaġku narav, veġ doġarava krajnji oġaj situacije u kojoj su se nalazili od najranijeg djetinjštva, bez ikakva prostora koji bi im jamġio opstanak, od onog fiziġkog – jer nisu imali ni oġevo imanje niti su mogli posjedovati zemlju – do

društvenog ili kulturnog – jer nisu ih prihvaćali ni bijelci, smatrajući ih ljagom u bijeloj povijesti visoravni, ni Indijanci, smatrajući ih otrovom koji su u indijansku krv pustili bijelci. U tom bi se smislu braća McLean i Alex Hare najbolje mogli opisati kao *abjekti* (*abject*), oni koji su tako radikalno isključeni iz društva da se oko njih i samo značenje jezika urušava. Izopćivši ga iz zajednice, društvo ga odrugačuje¹⁸ do te mjere da postaje »nešto«, ni subjekt, ni objekt, ni stvar, »na rubu nepostojanja i halucinacije, stvarnosti« koja uništava subjekt (Kristeva 1982: 2). Iz perspektive Britanske Kolumbije, društva koje se dičilo uređenošću i poštovanjem britanskog zakona, braća McLean i Alex Hare stajali su onkraj zakona, predstavljeni kao glavni neprijatelji redu cijele provincije, proizvod miješanja rasa (*miscegenation*) i stalan podsjetnik na »neprestanu sablast ideološke (...) destabilizacije imperijalne moći« (Ashcroft i dr. 2007: 127), na moguću degeneraciju bijelog čovjeka u divljaštvo.

218

Dajući im središnje mjesto u svojem romanu i vraćajući ih u poznatu povijest Britanske Kolumbije, G. Bowering pokušava ih ponovno učiniti subjektima i osobama. Da bi ispričovijedao kako je došlo do njihova kraja i nužnog uništenja onoga što je bilo toliko odbojno i prezreno od društva da je moralo biti izbrisano, G. Bowering kreće od početka, od krađe crnog pastuha koji je pripadao bijelom zemljoposjedniku Williamu Palmeru, komentirajući kako »mnoge priče započinju s nestalim konjima« (Bowering 2008: 63). Ukratko, krađa konja bila je kap koja je prelila čašu strpljenja bijelaca prema braći McLean i Alexu Hareu; bijelci organiziraju malu potjeru koju predvodi John Ussher, pozornik, kojeg G. Bowering opisuje kao mladog čovjeka koji obnaša previše općinskih dužnosti i koji nastoji osigurati red na visoravni iako mu provincijska vlada ne pomaže ni na koji način. J. Ussher poznaje braću McLean i Alexa Harea: već ih je nekoliko puta uhićivao i smještio ih u zatvor, no oni bi svaki put pobjegli. Pripovjedač iznosi kako je J. Ussher »volio braću McLean, želio je da prežive tinejdžerske godine i izrastu u ugledne ljude poput svoje polubraće« (*ibid.*: 91) iz prve veze Donalda McLeana. Time je njegovo ubojstvo još bolnije, jer u konačnici pokazuje kako su mali ljudi s obiju strana zakona najčešće žrtve, dok su velikani poput J. A. Mare, krojači imperijalne politike i nejednakosti, pravi bijeli ljudi, nedodirljivi. Kad je J. Ussher sa svojom malom potjerom naletio na braću McLean i Alexa Harea pijane, navodno ih je pokušao smiriti i urazumiti prije nego što odu predaleko, a oni su ga tada brutalno ubili.

¹⁸ U hrvatskom jeziku ne postoji jednoznačan prijevod engleskih termina *othering* i *to other* pa nudim semantički najbliže rješenje: *odrugačenje* i *odrugačiti*.

Ubojstvo Johna Usshera prekretnica je u priči o braći McLean, ali i unutar njih samih: dok su do tada oscilirali između bjelačkog i indijanskog identiteta, sada predvodnik skupine Allan McLean konačno odlučuje da će braća McLean i Alex Hare krenuti ratnom stazom i podići Indijance na ustanak kako bi oslobodili svoju zemlju od bijelaca. Da stvar bude još gora, J. A. Mara njihovu je četrnaestogodišnju sestru Annie zaveo (Allan to naziva silovanjem) pa je odbacio kad je ostala u drugom stanju. Braća taj zločin, koji prolazi nekažnjen, nazivaju izravnim povodom za rat. Nakon ubojstva, dakle, Allan razrješava pitanje njihova miješanog identiteta, odlučivši se za jedan pol. Naime, u kolonijalno vrijeme, kad se zbiva radnja romana, dječaci sa svojim miješanim identitetom mogu boraviti samo u *prostoru između* koji još nije *treći prostor iskaza* (*Third Space of Enunciation*) koji predstavlja destabiliziranje percepcije »povijesnog identiteta kulture kao homogene, ujedinjujuće sile, koju autentičnom čini izvorna Prošlost« (Bhabha 1994: 37) i koji, kao *međuprostor* (*in-between space*), nosi teret značenja kulture koja ne proizlazi iz jednog izvora i stalnosti, nego je fluidan, utemeljen na hibridnosti kulture (*ibid.*: 37–38). *Međuprostor* u kojem se nalaze braća McLean i Alex Hare doslovno je procjep između dviju kultura, manjak prostora u bijeloj imperijalnoj križaljci u koju bi se miješana rasa mogla uklopiti. G. Bowering to dobro sažima:

U Meksiku su ih zvali *mestizos* i bili su najbrojniji dio naroda, Meksikanaca. U Quebecu i Manitobi zvali su se *Métis*. Miješani. Na velikoj visoravni Britanske Kolumbije i [američke države] Washingtona bili su poznati kao polukrvni, poluvrsta ili jednostavno kao 'vrste'.

Uvijek su bili opasni jer su bili dokaz odakle potječu, iz seksualne zajednice autohtonih žena i bradatih muškaraca izvan svijeta. (...) Bili su okrajak škotskih obitelji koji se nikada neće vratiti u zemlju predaka da vidi rodake. (...) Bili su opasni jer su bili proizvod seksa iz očajja, i postojao je račun koji je negdje trebalo namiriti.

Postojala je tama koja je odbijala ostati dolje u podrumu povijesti.

(Bowering 2008: 121; naglasak u izvorniku)

Braća McLean i Alex Hare neuspjeli su pokušaj premošćivanja jaza koji će tek krajem dvadesetog stoljeća iznjedriti hibridnost kao pozitivan koncept. Njihovo mješovito podrijetlo ne dopušta im da budu u punoj mjeri jedno ili drugo, Indijanci ili bijelci. Naime, dok Alexa Harea majka dosljedno poučava indijanskim tradicijama, otac ga kažnjava ako o njima govori – pa se u njegovu slučaju kažnjavatelj nalazi izvan njega samog. U slučaju braće McLean sukob je unutar njih samih, nerazriješena dvojba koju im je usadila Sophie (Grant) McLean koja je dječacima ponavljala da su od loze McLean,

dok ih je istodobno učila i indijanskim običajima. Sve do ubojstva J. Usshera braća McLean osciliraju između ta dva centra, pa pripovjedač često zamjećuje kako su jedan dan Indijanci, a drugi dan bijelci. Allan nakon ubojstva konačno odabire indijanski identitet i misiju oslobođenja zemlje od bijelaca. Kada iznese svoj plan o pozivanju Indijanaca u rat, Archie komentira: »Znači odlučio si, ha? (...) Znači nismo banda [Jesseja] Jamesa. Mi smo Indijanci«, na što Charlie dodaje: »Mi smo Indijanci i mješanci« (*ibid.*: 155), a pripovjedač primjećuje kako od tog trenutka više nisu razbojnici, već vojnici.

Dječaci zatim počinju po okolnim farmama sakupljati oružje za svoj rat te na kraju odlaze k poglavici Chilitnetzi u rezervat Douglas Lake kojeg mole da im bude saveznik u ratu. Chilitnetza, Allanov tast, odbija savez. Braća McLean i Alex Hare sklanjaju se u kolibu u rezervatu oko koje se počinju okupljati sudionici potjere. Postupno stiže više od stotinu bijelaca iz svih krajeva zapadne Kanade, željnih slave i crtice u povijesti, pa počinje trodnevna opsada i nemilosrdno puškaranje. Mučeni glađu i žeđu i pod prijetnjom da će biti živi spaljeni u kolibi, braća McLean i Alex Hare na koncu se predaju. Uhvativši ih, bijelci ih vode prvo u lokalni grad Kamloops na preliminarno suđenje, a zatim u veći provincijski grad New Westminster na suđenje za ubojstvo.

220

Na suđenju u New Westminsteru *sir* Henry Pering Pellew Crease, sudac Vrhovnog suda Britanske Kolumbije, sažeto je iznio imperijalni stav prema mješancima u uvodnoj riječi, sačuvanoj u sudskim spisima, u kojoj je izjavio kako »mješanci upadaju u nevolje zbog odsutnih očeva i neodlučne vlade (...) Dok je god bijeli otac bio živ, djeca su bila u nekoj vrsti podređenosti, ali onog trena kad je otišao, ona su počela gravitirati prema majčinih prijateljima i zapala natrag na staze prirode«, te se upitao »je li onda uopće čudno što će, ostavši bez kontrole i skrbi, konačno usvojiti grabežljiv arapski život koji je na razvedenom teritoriju prožet takvim opasnostima za državu?« (cit. prema Bowering 2008: 74). G. Bowering dekonstruira taj govor i ideologiju iza njega prvo dovodeći u pitanje njegovu istinitost kratkim komentarom: »sudac je znao ispričati dobru priču« (*ibid.*: 219), te zatim upozoravajući na sučevo rasno podrijetlo. Naime, sudac je, prema Boweringovim riječima, bio *quaratoon*, to jest sin mulatkinje i bijelca, tri četvrtine bijel i jednu četvrtinu crn, što je prema devetnaestostoljetnim tablicama rasnog miješanja¹⁹ značilo

¹⁹ Primjerice John Campbell navodi kako je *mulat* prva generacija miješanja bijele i crne rase, *quaratoon* druga, a *mestik* treća te da tek miješanjem mestika i bijelca opet nastaje »čisti« bijelac (naravno, ako je u cijeloj kombinaciji bio samo jedan crni potomak) (Campbell 1851: 176).

da još uvijek ne posjeduje dovoljan udio bijele krvi da bi se mogao nazvati bijelcem. »Njegove su afrićke oći provirivale ispod krinke« (*ibid.*: 228), to jest sudaćke perike, jer je ironijom sudbine upravo on krajnji predstavnik britanskog zakona koji regulira red i bijelu uljudenost u provinciji, krojać zakona Britanske Kolumbije.

Vrhovni sudac Pellew Crease, savršen primjer *crne koŹe i bijele maske*,²⁰ izriće smrtnu presudu kako bi ponovno uspostavio ravnoteŹu u provinciji. Naime, braća McLean i Alex Hare, potomci HBC-ovih ljudi, smetali su bijelim doseljenicima koji nisu Źeljeli podsjetnik na prve neregulirane susrete između bijelaca i Indijanaca, s obzirom na to da je hijerarhija između civiliziranog i neciviliziranog, bijelog i crvenog, sebe i drugog u njihovu svijetu bila vrlo jasno postavljena. NuŹnost njihove smrti i brisanja G. Bowering objašnjava kao zonu transformacije:²¹ »Bili su zona transformacije. Bili su loša vijest iz budućnosti za Indijance i loša vijest iz prošlosti za bijelce. Bili su uhvaćeni u klopku sablasnog Źivota, poput visokog vodopada uhvaćenog dugom ekspozićijom [fotoaparata]. Nikada ne bi mogli sudjelovati ni u jednoj ni u drugoj zajednici« (*ibid.*: 232–233). Postavši tako *abjektivom*, simbolom onoga zloćinaćkog, izrođenog, miješanog i neŹeljenog u bijeloj civiliziranoj i uljudenoj provinciji, morali su nestati: »Kada objese te djećake, objesit će predodŹbe« (*ibid.*: 233).

Sherrill Grace navodi kako spajanjem razlićitih prića u veliki mozaik koji opisuje kolonijalnu povijest provincije G. Bowering ćitatelja »(poput Conradova Marlowa) tjera da *vidi* srce tame u unutrašnjosti Britanske Kolumbije 1870-ih« (Grace 2005: 13; naglasak u izvorniku). Na taj naćin on razbija mit o kanadskoj kolonizaciji Prvih naroda kao pitomijem i plemenitijem procesu od amerićkog tretmana autohtonih Amerikanaca, koji su u procesu izbjeljivanja korijenja provincije postali *figurom odsutnosti*²² jer su ne samo izmještteni već i izbrisani.

Jedna od strategija kojima G. Bowering u romanu dekonstruira bijelo kolonijalno odrugaćenje i abjektivnost braće McLean i Alexa Harea jest i uporaba razlićitih nerazmjernih oznaćitelja za braću McLean i Alexa Ha-

²⁰ Vidi Fanon 1967.

²¹ Usp. s terminom *zona kontakta* (*contact zone*) koju M. L. Pratt definira kao »društvene prostore gdje se nespojive kulture susreću, sukobljavaju i hrvaju jedna s drugom, ćesto u vrlo nesimetrićnim odnosima dominacije i podređenosti« (Pratt 2008: 7).

²² Aludiram ovdje na termin Henryja Louisa Gatesa Jr.-a *oznaćujuća crna razlika* (*signifying black difference*) i naćin na koji ga obrađuje Linda Hutcheon (usp. Gates 1984 i Hutcheon 1988: 62).

rea: bijelci ih uglavnom nazivaju divljim McLeanovima, izjednačavajući ih s divljim psima, dok ih G. Bowering dosljedno zove dječacima. On ih tim nazivom želi očovječiti, podsjetiti čitatelja na njihovu mladost i nemoć da išta poduzmu jer su šire povijesne okolnosti izvan njihove kontrole. No postoji i ironična potka u samoj riječi *dječak*: imperijalna politika Prve je narode promatrala kao djecu koja su na najnižem stupnju izokronog razvoja civilizacija, nesposobna da se brinu za sebe u novom, naprednom društvu. Stoga su stavljeni pod pasku monarhije, postali su štíćenici bez prava glasa, bez prava na posjedovanje zemlje. Postali su Kraljičini ljudi, »bili su njezino vlasništvo. Mogla ih je smjestiti kamo god je željela. U sljedećem stoljeću Kraljica će umjesto njih imati pse korgije. Male nevaljalce« (Bowering 2008: 178). Podčinjavanje kolonijalnih subjekata njihovim pretvaranjem u djecu koja zahtijevaju poseban tretman samo je jedno od stalnih mjesta kojima se imperijalna vlast nad drugim narodima opravdavala logikom da je dijete dijete imperija; istodobno je drugo i isto (Ashcroft 2001: 36): njime se od norme, a u ovom slučaju norma je odrasli bijeli muškarac, odručačuje svatko tko nije takav. Štoviše, koncepti djeteta i rasizma gotovo se istodobno rađaju i u imperijalnoj ideologiji i međusobno su prepleteni, a koncept djeteta funkcionira kao blaža inačica rasizma jer umanjuje animozitet ugrađen u taksonomiju rasizma, podržavajući pritom hijerarhiju razlike i nudeći »prirodno« opravdanje za imperijalnu dominaciju nad podređenim narodima (*ibid.*: 37). Stoga Boweringov termin očovječenja braće McLean i Alexa Harea istodobno funkcionira kao još jedan podsjetnik na legitimacijsku politiku imperijalizma kojom se kolonijalnom subjektu oduzimala sva moć.

Vratimo li se citatu s početka članka, riječima poglavice naroda Gitksan »Ako je ovo vaša zemlja, gdje su vam priče?«, koje proizlaze iz uvjerenja da narod za neko područje vežu priče, može se ustvrditi da je romanom *Shoot!* G. Bowering ispriповijedao jednu takvu priču, »priču o pohlepi, predrasudama, nasilju i nepravdi«, koja se ne može zanijekati jer bi nijekanje čak i tako mračne strane bijele povijesti u Kanadi značilo nijekanje pripadnosti mjestu, nijekanje odgovornosti, naslijeđa i duga što ga suvremeni Kanadani imaju prema Prvim narodima (Grace 2008: 259–260). Štoviše, G. Bowering svoju priču umnožava mnogolikim glasovima i mnogostrukim završecima. Riječima njegova pripovjedača:

Neki mudri ljudi kažu da priče nikad ne završavaju. Priče su poput otvorenih vrata i nitko ih nikada ne može zatvoriti. Priče ostaju otvorene stotinama godina i unuci stoje pred otvorenim vratima, učeći pričati.

Ali možda priče završavaju više od jednog puta. Završavaju opet i iznova. Neprijatelj umre i to je kraj priče. Neprijatelj pobijedi i priča je gotova.

Neprijatelj postavi čvor užeta premazanog voskom pod uho vašeg djeteta i priča jednostavno nestane. Netko se uvijek okreće da vas pogleda posljednji put, da kaže zbogom.

(Bowering 2008: 186)

Roman *Shoot!* započinje pričom o stvaranju lokalnih Prvih naroda s visoravni, pisan je govorenim stilom usmene predaje, pa možda nije pretjerano pretpostaviti da i sam nudi svojevrsnu priču o stvaranju: ne nudi još jednu pri/povijest o bijeloj kolonijalnoj povijesti ni priču s mašnicom koja povezuje samo lijepe anegdote iz povijesti u ugodnu i slatkorječivu priču, već priču »od krvi i mesa«, »pravu« priču iz kanadske povijesti koja uključuje i mračne trenutke, koja ne zatomi utišane glasove, nego im daje da se čuju. Ona se nudi kao priča kojom današnji Kanadani mogu pokazati da je Kanada postala i njihovom zemljom.

LITERATURA

- Ashcroft, Bill. 2001. *On Postcolonial Futures: Transformations of Colonial Culture*. London/New York: Continuum.
- Ashcroft, Bill, Gareth Griffiths i Helen Tiffin. 2007. *Post-Colonial Studies: The Key Concepts*. 2. izdanje. London/New York.
- Bahtin, Mihail. 1981. *The Dialogic Imagination: Four Essays by M. M. Bakhtin*. Ur. Michael Holquist. Prev. Caryl Emerson i Michael Holquist. Austin: University of Texas Press.
- Bhabha, Homi K. 1994. *The Location of Culture*. London/New York: Routledge.
- Biti, Vladimir. 2000. *Strano tijelo pri/povijesti: Etičko-politička granica identiteta*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Bowering, George. 1998. »Parashoot! Diary of a Novel«. U: *Fresh Tracks: Writing the Western Landscape*. Ur. Pamela Banting. Victoria: Polestar Book Publishers: 159–170.
- Bowering, George. 2008 [1994]. *Shoot!*. Vancouver: New Star Books.
- Campbell, John. 1851. *Negro-mania: Being an Examination of the Falsely Assumed Equality of the Various Races of Men*. Philadelphia: Campbell & Power. Internet. 12. studenoga 2013.
- Coleman, Daniel. 2006. *White Civility. The Literary Project of English Canada*. Toronto/Buffalo/London: University of Toronto Press.
- Dvorak, Marta. 2004. »Fiction«. U: *The Cambridge Companion to Canadian Literature*. Ur. Eva-Marie Kröller. Cambridge: Cambridge University Press: 155–176.
- Fanon, Frantz. 1967. *Black Skin, White Masks*. Prev. Charles Lam Markmann. New York: Grove Press.
- Foucault, Michel. 1972. *The Archaeology of Knowledge and the Discourse on Language*. Prev. A. M. Sheridan Smith. New York: Pantheon Books.

- Gates, Henry Louis Jr. 1984. »Criticism in the Jungle«. U: *Black Literature and Literary Theory*. Ur. Henry Louis Gates Jr. London/New York: Methuen: 1–24.
- Grace, Sherrill. 2008. Afterword: »'Stories that Never End': Listening to *Shoot!*«. U: George Bowering. *Shoot!*. Vancouver: New Star Books: 254–260.
- Grace, Sherrill. 2005. »Calling Out the MacLean Boys: George Bowering's *Shoot* and the Autobiography of British Columbia History«. U: *Canadian Literature* 184 (proljeće): 11–25.
- Hall, Stuart. 1992. »The West and the Rest: Discourse and Power«. U: *Formations of Modernity*. Ur. Stuart Hall i Bram Gieben. Cambridge: Polity Press: 275–331.
- Huebener, Paul. 2012. *The Cultural and Literary Construction of Time in Canada*. Doktorska disertacija. Mc Master University. Internet. 12. studenoga 2013.
- Hutcheon, Linda. 1988. *A Poetics of Postmodernism: History, Theory, Fiction*. New York/London: Routledge.
- Hutcheon, Linda. 1995. *Irony's Edge: The Theory and Politics of Irony*. London/New York: Routledge.
- Keranen, John. 1998. »The McLean Gang«. U: *British Columbia Historical News* 31, 2: 6–10.
- Kristeva, Julia. 1982. *Powers of Horror: An Essay on Abjection*. Prev. Leon S. Roudiez. New York: Columbia University Press.
- Lacan, Jacques. 1968. *The Language of the Self: The Function of Language in Psychoanalysis*. Prev. Anthony Wilden. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Loomba, Ania. 2005. *Colonialism/Postcolonialism*. 2. izdanje. London/New York: Routledge.
- Liotard, Jean-François. 1984. *The Postmodern Condition: A Report on Knowledge*. Prev. Geoffrey Bennington i Brian Massumi. Manchester: Manchester University Press.
- Pratt, Mary Louise. 2008. *Imperial Eyes: Travel Writing and Transculturation*. 2. izd., London/New York: Routledge.
- Riendeau, Roger. 2000. *A Brief History of Canada*. Allston: Fitzhenry & Whiteside.
- Ricoeur, Paul. 1984. *Time and Narrative*. Prev. Kathleen Mclaughlin i David Pellauer. Chicago: The University of Chicago Press.
- Spivak, Gayatri Chakravorty. 1995. »Can the Subaltern Speak?«. U: *The Post-Colonial Studies Reader*. Ur. Bill Ashcroft, Gareth Griffiths i Helen Tiffin. London/New York: Routledge: 24–28.
- Sugars, Cynthia. 2005. »(Dis)inheriting the Nation: Contemporary Canadian Memoirs and the Anxiety of Origins«. U: *Moveable Margins: The Shifting Spaces of Canadian Literature*. Ur. Chelva Kanaganayakam. Toronto: Coach House Printing: 177–202.
- Turner, Frederick Jackson. 1994. *The Frontier in American History*. Tucson/London: The University of Arizona Press.
- White, Hayden. 1980. »The Value of Narrativity in the Representation of Reality«. U: *Critical Inquiry* 7, 1: 5–27.
- White, Hayden. 1990. *The Content of the Form: Narrative Discourse and Historical Representation*. Baltimore/London: Johns Hopkins University Press.
- White, Hayden. 2001. »The Historical Text as Literary Artifact«. U: *The Norton Anthology of Theory and Criticism*. Ur. Vincent B. Leitch. New York/London: W. W. Norton & Company, Inc.: 1709–1729.

Abstract

SHOOT! BY GEORGE BOWERING: THE UNTOLD STORY OF THE CONQUEST OF THE CANADIAN WEST

The article analyzes strategies by which Canadian writer George Bowering in the novel *Shoot!* (1994) deconstructs the master narrative of the white settlement of Canada on the example of a historical event, the story of the McLean brothers and Alex Hare, excluded from the official history of the Canadian province of British Columbia. Strategies of the construction of white history are dissected, especially with regard to the construction of white colonial identity and legitimization of land appropriation: those are the concept of white civility based on the isochronous understanding of societal development which justifies English superiority over other societies; the concept of Britishness through which the subordinated ethnicities within the British isles erased their differences and adopted English identity before the rest of the world; belief in the imperial legislation as the guarantee of the society's civility. Colonization and racism were also justified through these white discourses. Bowering in the novel offers a counter-discourse to the white monologism through the polyphony and dialogism because the novel is literally a weave of numerous stories from the oral traditions of the First Nations as well as stories from white historical archives. Postcolonial analysis of the novel shows how from the white perspective the *contact zone* (Pratt) produced the *abject* (Kristeva), the unwanted »race« of the Métis who were perceived as a threat to the ordered white society and were proof of the dark side of land appropriation and abuse of the indigenous people. The article also discusses the colonial policy of identifying First Nations and Métis with children, Queen's people, which was yet another legitimization tactic for the deprivation of the autochthonous population in Canada. Finally, it is shown how Bowering uses irony to indicate the necessity of a wider reconceptualization of the official Canadian history.

225

Key words: George Bowering, Métis, irony, history/narrative, polyphony and dialogism, white civility, postcolonialism, imperial politics, whiteness, Canada

